

*Левицький М. О.,**аспірант кафедри цивільного права та процесу**Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРАВО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НА ЧЕСТЬ ТА ГІДНІСТЬ

Анотація. Метою статті є визначення особливостей права військовослужбовців на честь та гідність. Вказано, що право людини на честь та гідність є підґрунтям для решти особистих немайнових прав. Охарактеризовано нормативно-правове закріплення фізичної особи у праві на честь і гідність (міжнародні та національні документи). Вказано, що міжнародне законодавство та практика його застосування зайняли позицію щодо запровадження єдиної категорії «гідність», оскільки поняття «гідність» і «честь» тісно пов'язані між собою та не існують окремо. Зазначено, що з гідністю пов'язують людську самооцінку, а честь означає суспільну оцінку поведінки людини.

Право військовослужбовців на честь та гідність може порушуватися різними особами та за різних обставин. Залежно від особи правопорушника протиправні посягання можуть надходити від:

- 1) інших військовослужбовців, зокрема командира (начальника);
- 2) осіб, у полоні яких перебувають військовослужбовці;
- 3) осіб, які здійснюють нагляд за військовослужбовцями, яких утримують на гауптвахті чи у дисциплінарному батальйоні;
- 4) інших фізичних чи юридичних осіб.

Слід розрізняти два види порушень статутних правил взаємовідносин: коли військовослужбовці перебували між собою у відносинах підлеглості та між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості.

Порушення права військовослужбовців на честь і гідність може здійснюватися різними способами та спричинити різні наслідки. Що до способів порушення, то воно може бути завдано через:

- 1) активну поведінку – дію;
- 2) пасивну поведінку – бездіяльність;
- 3) рішення.

При цьому приниження честі та гідності може спричинити різні наслідки для військовослужбовця:

- 1) фізичний біль та душевні страждання;
- 2) душевні страждання.

За порушення права військовослужбовців на честь і гідність передбачено кримінальну, адміністративну, а також цивільно-правову відповідальність. Військовослужбовець може застосувати загальні та спеціальні цивільно-правові способи захисту свого особистого немайнового права. До загальних способів захисту слід віднести такі:

- 1) припинення дії, яка порушує право;
- 2) відновлення становища, яке існувало до порушення;
- 3) відшкодування майнової шкоди;
- 4) відшкодування моральної шкоди;
- 5) визнання незаконним рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Спеціальними способами захисту є вимога про спростування недостовірної інформації та заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права.

Ключові слова: військовослужбовець, честь, гідність, відповідальність, способи захисту, відшкодування шкоди, моральна шкода.

Постановка проблеми. Для військовослужбовця честь та гідність має особливе значення. Це пояснюється тим, що він є захисником Вітчизни. Здійснення військової служби – це не будь-які завдання і функції держави, а «оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості» (ст. 17 Конституції України, ст. 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [1; 2]). Тому честь та гідність для військовослужбовця означає його чисту совість, повагу, благородні поступки, великі справи, відвагу, здатність віддати життя за Вітчизну та її народ.

Особа, яка буде проходити військову службу, зобов'язана дати клятву - «військову присягу» на вірність своєму народові, Вітчизні. Крім того у цьому документі честь, патріотизм, турбота про ближнього становлять пріоритетні якості для військовослужбовця. Тому «військове братерство» є особливою спільнотою, згуртованою спільними інтересами та ідейними цінностями, віковими традиціями та ін. Однак, трапляються випадки, коли замість «військового братерства» мають місце нестатутні відносини, що призводять до порушення особистих немайнових прав військовослужбовців, зокрема й суїциду.

На сьогодні в Україні мають місце масові порушення права військовослужбовців, які перебувають у полоні, на честь та гідність, що пояснюється проведенням бойових дій на Сході.

Відповідно виникають питання про нормативно-правове закріплення, поняття, зміст, охорону та способи захисту права військовослужбовців на честь та гідність, що свідчить про актуальність теми цієї наукової статті.

Особисті немайнові права, зокрема право на честь та гідність, завжди були в полі зору багатьох науковців (Л.Ю. Малюга, М.М. Малєїна, М.С. Малєїн, І.В. Майстер, Т.В. Лісніча, А.М. Колодій, М.І. Козюбра, О.О. Кулініч, Л.В. Красицька, В.Ф. Погорілко, О.О. Посикалюк, П.М. Рабінович, Р.О. Стефанчук, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, В.С. Шилінгов, та інші). Водночас поза увагою науковців залишилися питання, пов'язані з правом на честь та гідність військовослужбовців.

Метою статті є визначення особливостей права військовослужбовців на честь та гідність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Конституції України найвищою соціальною цінністю в Україні визнається людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека (ст. 3) [1]. При цьому право людини на честь та гідність є підґрунтям для решти особистих

немайнових прав. Таке ставлення зумовлено сутністю категорій «честь» і «гідність», а також змістом права на честь і гідність людини.

Визначальними документами нормативно-правового закріплення фізичної особи у праві на честь і гідність є міжнародні акти, ратифіковані Україною. Слід відмітити, що міжнародне законодавство та практика його застосування зайняла позицію щодо запровадження єдиної категорії «гідність», оскільки поняття «гідність» і «честь» тісно пов'язані між собою та не існують окремо.

Насамперед слід назвати «Загальну декларацію прав людини» (10 грудня 1948 р.), де гідність визнається «основою свободи, справедливості та загального миру» (Преамбула) [3]. Така позиція зумовлена тим, що «всі люди наділені розумом і совістю, тому їх поведінка у відношенні один до одного має бути у дусі братерства» (ст. 1). Тому у ст. 1 закріплено гарантію щодо рівності всіх людей у своїй гідності та праві на гідність. Право на гідність охороняється через встановлення низки заборон:

- 1) тортур;
- 2) жорстокого, нелюдського поводження;
- 3) поводження, що принижує гідність людини (ст. 5) [3].

Встановлено покладення обов'язку про підтримання гідності людини на державу, де вона проживає, та міжнародні організації (ст. 22) [3].

Основні положення «Загальної декларації права людини» виступали підґрунтям для розробників «Конвенції про захист прав і основних свобод людини» (04 листопада 1950 р.), де у ст. 3 закріплено заборону «катувань чи нелюдського або такого, що принижує її гідність, поводження чи покарання» [4].

У Женевській конвенції про поводження з військовополоненими (12 серпня 1949 р.) також закріплено зобов'язання договірних сторін щодо заборони «наруги над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження» (п. с) ст. 3) [5].

В іншому міжнародному документі ООН «Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями» (30 серпня 1955 р.) закріплено правила поводження з в'язнями для не порушення їх людської гідності:

- 1) давати їм можливість дбати про свою зачіску і бороду, зокрема дозволяти чоловікам регулярно голитися (п. 16);
- 2) не допускати, як покарання за дисциплінарні провини, тілесні покарання, ув'язнення в темній камері й жорстокі, нелюдські або принизливі для людської гідності види покарання (п. 31);
- 3) зводити до мінімуму різницю між життям у в'язниці та життям на свободі (п. 60);
- 4) поводження з в'язнями повинно зміцнювати в них відчуття власної гідності (п. 65) [6].

Іншим міжнародним документом є «Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання» (10 грудня 1984 р.) [7], де не лише декларується право людини на гідність, а й надається тлумачення основних форм виявлення його порушення та способи захисту. У цій Конвенції також наголошено на тому, що права «усіх членів людської спільноти» впливають із людської гідності (Преамбула) [7].

Одним із способів порушення права людини на гідність є катування, тобто вчинення дії, якою причиняється сильний біль або страждання (фізичне чи моральне). Визначальними ознаками катування є такі навмисні дії, що:

1) здійснюються з метою отримання від людини відомостей, визнання; покарання за вчинені дії чи у вчиненні яких вона підозрюється; залякування, примушення тощо;

2) ґрунтуються на дискримінації будь-якого виду;

3) вчиняються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди (ст. 1 цієї Конвенції) [7]. Таким чином, катування завжди пов'язано із вчиненням незаконних дій. Відповідно, завдання страждання на підставі законних санкцій, чи випадково через санкції, не охоплюється поняттям «катування», тому не порушує право на гідність.

До способів захисту права особи на гідність Конвенція відносить такі:

- 1) відшкодування шкоди;
- 2) вимогу про справедливу та адекватну компенсацію;
- 3) заходи для повнішої реабілітації жертв катування (ст. 14) [7].

Тобто Конвенція надає право як на відшкодування майнової шкоди, так і моральної шкоди жертвам катування. При цьому у разі смерті потерпілого внаслідок катування право на компенсацію надається його утриманцям (ст. 14) [7].

У Резолюції 45/111 Генеральної Асамблеї ООН (14 грудня 1990 р.) у Додатку «Основні принципи поводження з в'язнями» закріплено принцип поваги до усіх ув'язнених, оскільки вони володіють людською гідністю (п. 1) [8].

Вищезазначені міжнародні засади права людини на гідність відображено у національному законодавстві. Відповідно до Конституції України найвищою соціальною цінністю в Україні визнаються: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека (ст. 3) [1]. Тому утверджене право людини на повагу до її гідності (ст. 28), а його охорона здійснюється шляхом нормативного закріплення таких заборон:

- 1) катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання;
- 2) без вільної згоди людини проведення медичних, наукових чи інших дослідів (ст. 28);
- 3) посягань кожного на права і свободи, честь і гідність інших людей» (ст. 68) [1].

До особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи, законодавець відносить право на повагу до гідності та честі (ст. 299 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України)) [9]. Однак поняття цих особистих немайнових прав у цивільному законодавстві не розкрито, оскільки вони є «морально-етичними категоріями й одночасно особистими немайновими правами, яким закон надає значення самостійних об'єктів судового захисту». Водночас судова практика та доктрина приділили цьому питанню значну увагу.

У постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27 лютого 2009 р. № 1 міститься таке роз'яснення цих правових категорій: «гідність - це визнання цінності кожної фізичної особи як унікальної біопсихосоціальної цінності; честь - це позитивна соціальна оцінка особи в очах оточуючих, яка ґрунтується на відповідності її діянь (поведінки) загальноприйнятим уявленням про добро і зло» (п. 4) [10]. Тобто з гідністю пов'язують людську самооцінку, а честь означає суспільну оцінку поведінки людини.

У ст. 297 ЦК України право на честь та гідність сформульовано як «право на повагу до гідності та честі» [9]. Така законодавча позиція викликала слушні зауваження серед науковців. На думку Р.О. Стефанчука, «законодавець повинен у цілому формувати повагу до права, а не право на повагу» [11, с. 409]. Він наводить міркування Г.Ф. Шершеневича, який зазначав, що права на повагу, пошану є уявні, позбавлені санкцій; право має справу лише з внутрішнім світом, а не з духовним [11].

Більшість позицій щодо розуміння людської честі та гідності за радянських часів та сьогодні зводиться до того, що право на честь і гідність розкривається через право на їх захист. Таку ситуацію можна пояснити тим, що питання про право на честь та гідність порушується, як правило, у суспільстві тоді, коли мають місце й їх порушення. Однак таке розуміння зменшує значимість первісного призначення цих прав, оскільки вони слугують підґрунтям для решти особистих немайнових прав фізичної особи. Крім того, у ст. 297 ЦК України гарантується як право на захист таких прав у суді, так і їх приналежність фізичній особі, недоторканість особистих немайнових благ (гідність та честь) [9]. Встановленням таких гарантій законодавець розкриває зміст права на гідність. Слід зазначити, що ідеї цивільного законодавства було відтворено у напрацюваннях правової науки [10, с. 408–409].

Міжнародні та національні нормативно-правові гарантії права на честь та гідність поширюються на всіх фізичних осіб, зокрема й військовослужбовців. Водночас їх нормативно-правове закріплення здійснено також у спеціальних законодавчих актах щодо порядку проходження військової служби, що зумовлює специфіку відповідних цивільних правовідносин.

Відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» військовослужбовцями визнаються особи, які проходять військову службу (ч. 9 ст. 1) [2].

Право військовослужбовців на честь та гідність може порушуватися різними особами та за різних обставин. Залежно від особи правопорушника протиправні посягання можуть надходити від:

- 1) інших військовослужбовців, зокрема командира (начальника);
- 2) осіб, у полоні яких перебувають військовослужбовці;
- 3) осіб, які здійснюють нагляд за військовослужбовцями, яких утримують на гауптвахті чи у дисциплінарному батальйоні;
- 4) інших фізичних чи юридичних осіб.

Порушення права військовослужбовців на честь і гідність може здійснюватися також різними способами та спричиняти різні наслідки. Щодо способів порушення, то воно може бути завдано через:

- 1) активну поведінку – дію;
- 2) пасивну поведінку – бездіяльність;
- 3) рішення.

При цьому приниження честі та гідності може спричинити різні наслідки для військовослужбовця:

- 1) фізичний біль та душевні страждання;
- 2) душевні страждання.

За порушення права військовослужбовців на честь і гідність передбачено кримінальну, адміністративну, а також цивільно-правову відповідальність. Так, за погане поводження з військовополоненими передбачено кримінальну відповідальність (ст. 434 Кримінального кодексу України (далі — КК України)).

Відповідно до «Женевської конвенції про поводження з військовополоненими», військовополоненими вважаються особи, які потрапили в полон до супротивника й належать до однієї з категорій, зазначеної у ст. 4» [5]. Приниження честі та гідності військовослужбовців може виявляється через такі дії: погане поводження (ушкодження здоров'я, нанесення побоїв, мордування та інші прояви жорстокості); недбале виконання обов'язків щодо хворих і поранених військовополонених [12, с. 926–927]. Як приклад слід згадати подію, що сталася в окупованому Донецьку 24 серпня 2014 р., де відбувся «парад полонених». Там 50 військовополонених вишикували у похідну колону та у супроводі озброєних гвинтівками осіб змусили рухатись по центральній вулиці міста. Під час руху військовополонені зазнавали образ, ударів та побоїв, чим принижувалась їхня честь і гідність [13]. Таке жорстоке поводження з полоненими порушує всі міжнародні документи та підлягає осуду і покаранню.

Трапляються випадки приниження честі та гідності у разі виникнення нестатутних взаємовідносин між військовослужбовцями. Слід розрізнити два види порушень статутних правил взаємовідносин: коли військовослужбовці перебували між собою у відносинах підлегливості, та між військовослужбовцями за відсутності відносин підлегливості.

Можуть виникати ситуації, коли командир (начальник) не відноситься до підлеглих як до особистостей. Він вважає їх лише тими, хто має безумовно йому підкорятися та виконувати всі його забаганки. Таке ставлення часто супроводжується приниженням честі та гідності військовослужбовців, зокрема й пов'язане з жорстоким поводженням. У такому випадку мають місце перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень, а за таке правопорушення встановлено кримінальну (ст. 424 КК України) та адміністративну відповідальність (ст. 172¹⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП)).

У цьому випадку мова йде про перевищення дисциплінарної влади, яка передбачена Законом України «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України» (його дія поширюється на військовослужбовців й інших військових формувань України) [14]. Так, військова дисципліна зобов'язує кожного військовослужбовця поводитися з гідністю та честю, не допускати самому і стримувати інших від негідних вчинків (п. 4) [14]. При цьому командир заборонено: принижувати гідність підлеглого під час накладення дисциплінарного стягнення (п. 87); зривати погони, зрізати нашивки та вчиняти інші дії, що принижують гідність військовослужбовця (п. 87) [14].

У Законі України «Про Державну прикордонну службу України» встановлено порядок здійснення приводу, затримання, обшуку, особистого огляду та оглядки речей:

- 1) після закінчення несенням ним служби;
- 2) після його заміни іншим військовослужбовцем або працівником;
- 3) у присутності уповноваженого представника органу охорони державного кордону, – у разі нагальної необхідності здійснити це невідкладно (ст. 24) [15].

Такий спеціальний порядок запроваджено у зв'язку з тим, що військовослужбовці та працівники Державної прикордонної служби України під час виконання покладених обов'язків є представниками влади (ч. 1 ст. 24) [15].

У «Статуті внутрішньої служби Збройних Сил України» на командира (начальника) покладено обов'язок «не принижувати

честь і гідність підлеглих», «поєднувати вимогливість і принципівість з повагою до їх честі і гідності» (ст. 59) [16].

Перевищення дисциплінарної влади може виявлятися через застосування до підлеглого фізичного насильства («незаконне позбавлення волі, нанесення удару, побоїв, вчиненні дій, характерних для мордування, завдання легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень» [12, с. 917]), а також психічного насильства («погроза завдання фізичної шкоди стосовно підлеглого або фізичного чи психічного насильства щодо близьких йому осіб» [12, с. 917]).

У військових частинах одні військовослужбовці для підвищення рівня самоповаги та поваги з боку інших починають вчиняти дії, які демонструють їх уявну перевагу над більш слабкими, як правило, молодими військовослужбовцями. Як слушно зазначає Є. Григоренко, основними причинами виникнення таких міжособистісних конфліктів є:

- 1) незадоволена соціальна потреба;
- 2) самоусунення офіцерського складу від виконання обов'язків, зокрема перекладання своїх функцій на неформальних лідерів у військових колективах [17, с. 31].

При цьому вчений вбачає найбільшу небезпеку тоді, коли «офіцери самоусуваються від виконання своїх функціональних обов'язків, перекладають їх на молодших офіцерів, наприклад сержантів. Будучи одного віку з тими військовослужбовцями, яких їм доручено виховувати, не маючи офіцерського авторитету та досвіду, користуючись суттєвою владою та не розуміючи її межі, доволі часто такою владою зловживають, зокрема значно перевищуючи її межі» [17, с. 32].

Наприклад, військовослужбовець однієї з частин Національної гвардії неодноразово бив молодшого колегу по службі з метою принизити його та утвердити власний авторитет у військовому колективі. Внаслідок заподіяних численних тілесних ушкоджень, потерпілий втратив селезінку та перебуває на лікуванні у стаціонарі [18]. Згідно статистичних відомостей у 2018 р. у Збройних Силах України зафіксовано 26 випадків порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності взаємовідносин підлеглості [19]. За таке порушення статутних правил встановлено кримінальну відповідальність (ст. 406 КК України).

Приниження честі та гідності військовослужбовців за таких обставин може вчинятися шляхом завдання побоїв, тілесних ушкоджень чи іншого насильства, знущання, застосування зброї. За вчинення кримінального правопорушення (злочину) військовослужбовці відбувають покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні (глава 14 Кримінально-виконавчого кодексу України).

В «Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні» закріплено низку заборон, зокрема «під час повного обшуку не повинні бути присутніми особи протилежної статі» (п. 2 Розділу 3) [20].

За вчинення кримінального та адміністративного правопорушення до військовослужбовців застосовується покарання у вигляді арешту, який відбувають на гауптвахті Служби правопорядку (ст. 60 КК України; ст. 32¹ КУпАП). У Додатку 12 до Статуту гарнізонної та вартової служби «Про гауптвахту» закріплено режим утримання військовослужбовців та правила поведінки з ними.

Військовослужбовець має право на захист свого права на честь та гідність від протиправних посягань інших осіб.

При цьому він може застосувати загальні та спеціальні цивільно-правові способи захисту свого особистого немайнового права. До загальних способів захисту слід віднести такі:

- 1) припинення дії, яка порушує право;
- 2) відновлення становища, яке існувало до порушення;
- 3) відшкодування майнової шкоди;
- 4) відшкодування моральної шкоди;
- 5) визнання незаконним рішення, дій чи бездіяльності

органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб (ч. 2 ст. 16 ЦК України) [9].

Спеціальними способами захисту є вимога про спростування недостовірної інформації (ст. 277 ЦК України) та заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права (ст. 278 ЦК України) [9].

Вимога військовослужбовця про відшкодування майнової та моральної шкоди становить захід цивільно-правової відповідальності за спричинення:

- 1) моральної шкоди внаслідок завдання їй фізичного болю та страждань, приниження честі та гідності (ст.ст. 1230, 1167) [9];
- 2) майнової шкоди, пов'язаної із знеціненням майнової сфери потерпілого, зокрема: шкода завдана майну, втрачений зарібок, витрати на відновлення здоров'я тощо (ст.ст. 1166, 1195) [9].

Крім того, відповідно до ЦК України, у разі смерті потерпілої особи від катувань право на відшкодування переходить до таких осіб:

- 1) моральної шкоди – «чоловіка (дружини), батьків (усиновлювачів), дітей (усиновлених), а також осіб, які проживали з нею однією сім'єю» (ч. 2 ст. 1168) [9];
- 2) майнової шкоди – «непрацевдатних осіб, які були на його утриманні або мали на день його смерті право на одержання від нього утримання, а також дитини померлого, народженої після його смерті» (ст. 1200) [9].

Висновки. За порушення права військовослужбовців на честь і гідність передбачено кримінальну, адміністративну, а також цивільно-правову відповідальність. При цьому, за допомогою цивільно-правових способів захисту військовослужбовці можуть найбільш повно захистити своє порушене право на честь та гідність, одержати майнове відшкодування за завдану майнову шкоду та душевні страждання.

Для недопущення випадків порушення прав військовослужбовців потрібно забезпечити дотримання військової дисципліни, належне виконання військових обов'язків (зокрема командиром), виховання військовослужбовців у дусі поваги один до одного, систематичний моніторинг місць несення військової служби та позбавлення волі, а також інформування про права військовослужбовців та порядок і способи їх захисту у разі порушення.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2232-ХІІ (Редакція від 23 червня 2018). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 385. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>.
3. Загальна декларація прав людини : Міжнародний документ ООН від 10 грудня 1948 р. № 995_015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

4. Конвенція про захист прав і основних свобод людини : Міжнародний документ Ради Європи від 04 листопада 1950 р. № 995_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004.
5. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими: Міжнародний документ ООН від 12 серпня 1949 р. № 995_153. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_153.
6. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями : Міжнародний документ ООН від 30 серпня 1955 р. № 995_212. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_212
7. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : Міжнародний документ ООН від 10 грудня 1984 р. № 995_085. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_085.
8. Основні принципи поводження з в'язнями : Резолюція 45/111 Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 р. № 995_230. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_230
9. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
10. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 р. № 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09
11. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві: поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту. Хмельницький : Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2007. 626 с.
12. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С.С. Яценко. Київ : А.С.К., 2002. 968 с.
13. Чотирьом бойовикам «ДНР» повідомили про підозру за проведення «параду полонених» у 2014 році (04 лютого 2020 р.). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2869434-cotitrom-bojovikam-dnr-povidomili-pro-pidozru-za-provedenna-paradiv-polonениh.html>.
14. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24 березня 1999 р. № 551-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/551-14>.
15. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03 квітня 2003 р. № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/661-15>.
16. Статут внутрішньої служби Збройних Сил України, затверджений Законом України від 24 березня 1999 р. № 548-XIV. Ст. 194. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/548-14/page>.
17. Григоренко Є.І. Вплив юридичної відповідальності на юридично значущу поведінку військовослужбовців. *Актуальні проблеми правознавства*. Вип. 2(14). 2018. С. 30–34.
18. Військовослужбовцю Нацгвардії повідомили про підозру за нестатутні відносини. *Львівська радіохвиля (12 грудня 2019 р.)*. URL: https://galinfo.com.ua/news/viyskovosluzhbovtzyu_natsgvardii_povidomyly_pro_pidozru_za_nestatutni_vidnosyny_308082.html.
19. У ЗСУ за рік зафіксували 26 випадків знущань. *Українські національні новини. Інформаційне агентство (21 грудня 2019 р.)*. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/exclusive/1781754-u-zsu-za-rik-zafiksuvali-26-vipadkiv-znuschanch>.
20. Інструкція про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні : Затверджено Наказом Міністерства оборони України 18 травня 2015 р. № 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>.

Levytskyi M. The right of military personnel to honor and dignity

Summary. The purpose of the article is to define the peculiarities of the right of military personnel to honor and dignity. It is stated that the human right to honor and dignity is the basis for other personal non-property rights. International and national legal instruments on the right of an individual to honor and dignity are described. It is stated that international legislation and its application have taken the position of introducing a single category of “dignity”, since the concept of “dignity” and “honor” are closely related and do not exist separately. It is noted that human self-esteem is associated with dignity, and honor means public evaluation of human behavior.

The right of military personnel to honor and dignity may be violated by different persons and in different circumstances. Depending on the identity of the offender, unlawful attacks may come from: 1) other military personnel, including the commander (chief); 2) persons who are held captive by military personnel; 3) persons who supervise military personnel held on the Guptwacht or in the disciplinary battalion; 4) other natural or legal persons. Two types of violations of the statutory rules of relations should be distinguished when military personnel were in relations of subordination and between military personnel in the absence of relations of subordination.

Violations of the right of military personnel to honor and dignity can also be carried out in various ways and have different consequences. The methods of violation are: 1) active behavior – action; 2) passive behavior – inaction; 3) decision. At the same time, humiliation of honor and dignity can have various consequences for the soldier: 1) physical pain and mental suffering; 2) sincere sufferings.

Violations of the right of military personnel to honor and dignity are subject to criminal, administrative and civil liability. He may apply general and special civil remedies for his personal non-property right. General methods of protection include (1) termination of an act violating a right; 2) restoration of the pre-violation situation; 3) compensation of property damage; 4) compensation for moral damage; 5) declaring illegal the decision, action or inactivity of the body of state power, the body of power of the Autonomous Republic of Crimea or the body of local self-government, their officials and service persons. Special means of protection are the requirement to refute false information and the prohibition of the dissemination of information that violates personal non-property rights.

Key words: soldier, honor, dignity, responsibility, ways of protection, compensation, moral harm.